

The Role of Women in Managing the Household Resistance Economy During Wartime

Atefeh Hasanzadeh

Ph.D. Candidate, Philosophy of Education, Islamic Azad University, Arak Branch, Arak, Iran.

Email: hasanzadeh_hoghogh@yahoo.com

Abstract

Resistance economy is a strategy for enhancing society's economic resilience against crises, sanctions, and war. One of the most important arenas for realizing this approach is the family institution, where consumption patterns, resource management methods, and economic attitudes are formed. In this context, women, as managers of many domestic affairs, play a significant role in organizing family economy. This research aims to examine women's role in managing the resistance economy of the family during the Ramadan War. The research method is descriptive-analytical, based on library resources. Findings indicate that during this period, women, through consumption management, frugality, promotion of home production, and economic education of children, have been able to reduce economic pressures and maintain family stability. Furthermore, proper economic management in the family can prevent many economic and social problems and provide the ground for greater family resilience against economic crises. The results suggest that sound economic management in the family, particularly when women are at its center, can play a significant role in reducing economic and social damages.

Keywords: Resistance Economy, Women, Family, Ramadan War, Consumption Management

دور المرأة في إدارة اقتصاد الأسرة المقاوم في زمن الحرب

عاطفة حسن زاده

طالبة دكتوراه في فلسفة التربية والتعليم، جامعة أزداد الإسلامية، أراك، إيران.

البريد الإلكتروني: hasanzadeh_hoghogh@yahoo.com

الملخص

يشكل اقتصاد المقاومة استراتيجية لتعزيز الصمود الاقتصادي للمجتمع في وجه الأزمات والحروب والجزءات. ومن أهم ميادين تحقيق هذا النهج مؤسسة الأسرة، حيث تشكل أنماط الاستهلاك، وأساليب إدارة الموارد، والاتجاهات الاقتصادية. وفي هذا السياق، تؤدي المرأة، بوصفها مديرة للعديد من الشؤون الداخلية للأسرة، دوراً مهماً في تنظيم اقتصاد الأسرة. ويهدف هذا البحث إلى دراسة دور المرأة في إدارة اقتصاد المقاومة للأسرة خلال حرب رمضان. ويعتمد المنهج الوصفي- التحليلي القائم على المصادر المكتبية. وتظهر النتائج أن المرأة في هذه الفترة، عبر إدارة الاستهلاك، والاقتصاد، وتعزيز الإنتاج المنزلي، والتربية الاقتصادية للأبناء، تمكنت من تخفيف الضغوط الاقتصادية والحفاظ على استقرار الأسرة. كما أن الإدارة الاقتصادية السليمة في الأسرة يمكن أن تمنع الكثير من المشكلات الاقتصادية والاجتماعية، وتوفر الأرضية لمزيد من صمود الأسرة في وجه الأزمات الاقتصادية. وتشير نتائج البحث إلى أن الإدارة الاقتصادية الرشيدة في الأسرة، ولا سيما عندما تكون المرأة محوراً، يمكن أن تلعب دوراً مهماً في الحد من الأضرار الاقتصادية والاجتماعية.

الكلمات المفتاحية: اقتصاد المقاومة، المرأة، الأسرة، حرب رمضان، إدارة الاستهلاك

نقش زنان در مدیریت اقتصاد مقاومتی خانواده در دوران جنگ

عاطفه حسن زاده

دانشجوی دکتری، فلسفه تعلیم و تربیت، دانشگاه آزاد اسلامی، اراک، ایران.

Email: hasanzadeh_hoghogh@yahoo.com

چکیده

اقتصاد مقاومتی راهبردی برای افزایش تاب آوری اقتصادی جامعه در برابر بحران‌ها تحریم‌ها و جنگ است. یکی از مهم‌ترین عرصه‌های تحقق این رویکرد، نهاد خانواده است؛ جایی که الگوهای مصرف، شیوه مدیریت منابع و نگرش‌های اقتصادی شکل می‌گیرد. در این میان، زنان به عنوان مدیران بسیاری از امور داخلی خانواده نقش مهمی در ساماندهی اقتصاد خانواده دارند هدف این پژوهش بررسی نقش زنان در مدیریت اقتصاد مقاومتی خانواده در دوران جنگ رمضان است. روش تحقیق در این پژوهش توصیفی-تحلیلی و مبتنی بر منابع کتابخانه‌ای است. یافته‌ها نشان می‌دهد زنان در این دوران با مدیریت مصرف، صرفه جویی، تقویت تولیدات خانگی و تربیت اقتصادی فرزندان توانسته‌اند به کاهش فشارهای اقتصادی و حفظ پایداری خانواده کمک کنند. همچنین مدیریت صحیح اقتصادی در خانواده می‌تواند از بروز بسیاری از مشکلات اقتصادی و اجتماعی جلوگیری کرده و زمینه مقاومت بیشتر خانواده در برابر بحران‌های اقتصادی را فراهم سازد. نتایج پژوهش بیانگر آن است که مدیریت صحیح اقتصادی در خانواده، به ویژه هنگامی که زنان محور آن باشند، می‌تواند نقش مهمی در کاهش آسیب‌های اقتصادی و اجتماعی داشته باشد.

کلید واژگان: اقتصاد مقاومتی، زنان، خانواده، جنگ رمضان، مدیریت مصرف

مقدمه

اقتصاد و تأمین معیشت از مهم‌ترین مسائل زندگی انسان است و در شرایط بحران‌هایی مانند جنگ و محدودیت‌های اقتصادی، مدیریت صحیح منابع اهمیت بیشتری می‌یابد. در چنین وضعیتی، اقتصاد مقاومتی به عنوان الگویی برای افزایش تاب‌آوری اقتصادی جامعه و کاهش آسیب‌پذیری مطرح می‌شود (افشاری، ۱۴۰۳، ص ۳۶). یکی از عرصه‌های اصلی تحقق اقتصاد مقاومتی، نهاد خانواده است؛ زیرا الگوهای مصرف، مدیریت مالی و نگرش اقتصادی افراد در خانواده شکل می‌گیرد و به نسل‌های بعد منتقل می‌شود (آذری موفق، ۱۳۹۶، ص ۳۸).

در این میان، زنان به عنوان مدیران امور داخلی خانه نقشی اساسی در تنظیم مصرف، مدیریت هزینه‌ها و تربیت اقتصادی فرزندان دارند. تجربه تاریخی نیز نشان می‌دهد که در دوره‌های بحران، زنان با تدبیر توانسته‌اند ثبات اقتصادی خانواده را حفظ کنند (باستان، ۱۳۹۷، ص ۱۸).

در دوران جنگ رمضان نیز زنان با صرفه‌جویی، مدیریت منابع و تقویت فعالیت‌های اقتصادی خانواده، فشارهای اقتصادی را کاهش داده و به پایداری معیشتی خانواده کمک کردند. از این رو بررسی نقش آنان در اقتصاد مقاومتی خانواده ضروری است.

الف. مفهوم شناسی

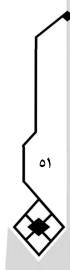
۱. اقتصاد مقاومتی

اقتصاد مقاومتی مفهومی است که بر توانمندسازی اقتصاد داخلی، کاهش وابستگی به خارج، تقویت تولید ملی و اصلاح الگوی مصرف تأکید دارد و هدف آن ایجاد اقتصادی پایدار و مقاوم در برابر بحران‌ها و فشارهای خارجی است. در این رویکرد، اصلاح رفتارهای اقتصادی در سطح جامعه و خانواده اهمیت زیادی دارد (حسنی، ۱۳۹۲، ص ۵).

اقتصاد مقاومتی مجموعه‌ای از سیاست‌ها و راهبردها برای افزایش توان اقتصادی جامعه در برابر بحران‌هاست و بر تقویت تولید داخلی، استفاده بهینه از منابع و کاهش وابستگی اقتصادی تأکید می‌کند (افشاری، ۱۴۰۳، ص ۴۰). در آموزه‌های اسلامی نیز بر اعتدال در مصرف و پرهیز از اسراف تأکید شده است؛ چنان‌که قرآن می‌فرماید: **(كُلُوا وَاشْرَبُوا وَلَا تُسْرِفُوا)** (اعراف: ۳۱). این اصل می‌تواند از مبانی فرهنگی اقتصاد مقاومتی در جامعه اسلامی باشد.

۲. جایگاه خانواده در اقتصاد مقاومتی

خانواده نخستین محیطی است که در آن رفتارهای اقتصادی افراد شکل می‌گیرد و اعضاء نحوه مصرف، مدیریت منابع و ارزش‌های اقتصادی را می‌آموزند. مدیریت درست منابع مالی، خانواده را در برابر بحران‌های اقتصادی مقاوم‌تر کرده و از انتقال فشارهای اقتصادی به جامعه جلوگیری می‌کند (آذری موفق، ۱۳۹۶، ص ۳۸).

در این میان، مدیریت اقتصادی خانواده نقشی اساسی در تنظیم الگوی مصرف و نحوه استفاده از منابع دارد. برنامه ریزی و مدیریت صحیح در سطح خانواده می تواند بخش مهمی از اهداف اقتصاد مقاومتی را در جامعه محقق سازد (شفیعی مازندرانی، ۱۳۹۳، ص ۸).

ب. نقش زنان در مدیریت اقتصاد مقاومتی خانواده در دوران جنگ رمضان

در بسیاری از خانواده ها زنان مسئولیت اصلی مدیریت اقتصادی خانه را بر عهده دارند. مدیریت هزینه های روزمره، برنامه ریزی مصرف، نگهداری منابع و ایجاد تعادل میان درآمد و هزینه از مهم ترین وظایفی است که معمولاً توسط زنان انجام می شود.

یکی از نقش های اساسی آنان اصلاح الگوی مصرف است؛ زنان با مدیریت صحیح خرید و جلوگیری از اسراف می توانند منابع مالی خانواده را به طور بهینه سامان دهند (شریفی، ۱۳۹۰، ص ۹). همچنین زنان در تربیت اقتصادی فرزندان نقش مهمی دارند. آموزش ارزش هایی مانند قناعت، صرفه جویی و مسئولیت پذیری اقتصادی از کودکی می تواند نسل آینده را برای مواجهه با چالش های اقتصادی آماده سازد (اسحاقی، ۱۳۹۳، ص ۸).

ج. نقش زنان در شرایط جنگ رمضان

در شرایط جنگ رمضان، فشارهای اقتصادی بر خانواده ها افزایش و مدیریت منابع اهمیت دارد. زنان با مدیریت صحیح مصرف، کاهش هزینه های

غیرضروری و استفاده بهینه از منابع، به پایداری اقتصادی خانواده کمک کنند. اقدامات مهم: مدیریت هزینه‌های خانوار، حمایت از تولیدات داخلی، کاهش مصرف غیرضروری، مشارکت در تولیدات خانگی. این‌ها اثرات جنگ را کاهش داده و اقتصاد داخلی را تقویت می‌کند (رزاقی، ۱۳۷۳، ص ۷).

تجربه دوران دفاع مقدس در ایران نشان می‌دهد که زنان نقش مهمی در حفظ پایداری اقتصادی خانواده و جامعه داشته‌اند. در آن دوران بسیاری از زنان با مدیریت اقتصادی خانواده، تولیدات خانگی، صرفه‌جویی در مصرف و حمایت از جبهه‌ها توانستند بخشی از مشکلات اقتصادی ناشی از جنگ را کاهش دهند. همچنین آنان با تقویت روحیه مقاومت در خانواده و تربیت نسل مقاوم، در استمرار پایداری اجتماعی نقش مؤثری ایفا کردند (نقی پورفر، ۱۳۸۲، ص ۹).

دربسیاری از خانواده‌ها زنان مسئول اصلی مدیریت اقتصادی خانه هستند و با آگاهی از نیازها و منابع موجود می‌توانند میان درآمد و هزینه تعادل برقرار کنند. در دوران جنگ رمضان که محدودیت‌های اقتصادی بیشتر است، این نقش اهمیت بیشتری پیدا می‌کند.

۱. مدیریت مصرف و بودجه خانواده در شرایط جنگ رمضان

یکی از مهم‌ترین وظایف زنان در اقتصاد خانواده، مدیریت مصرف و برنامه ریزی هزینه‌هاست. زنان با برنامه‌ریزی برای خریدهای ضروری، جلوگیری از اسراف و استفاده صحیح از مواد غذایی توانستند منابع محدود خانواده را به‌گونه

ای مدیریت کنند که نیازهای اساسی تأمین شود. تغییرالگوی مصرف، پرهیز از خریدهای غیرضروری و اولویت بندی مخارج از اقداماتی بود که به تعادل نسبی میان درآمد و هزینه کمک می کرد (رضاپور، ۱۳۹۲، ص ۱۳۶). همچنین با تقویت فرهنگ صرفه جویی در خانواده، هزینه های زندگی کاهش می یافت. در بسیاری از خانواده ها زنان مسئول خرید و تأمین مایحتاج روزانه بودند و با مقایسه قیمت ها و انتخاب کالاهای مناسب، از افزایش هزینه ها جلوگیری می کردند. آنان با خرید به اندازه نیاز و پرهیز از انبار کردن بی رویه کالاها، تعادل اقتصادی خانواده را حفظ می نمودند.

در دوران جنگ رمضان که محدودیت ها شدیدتر بود، مدیریت دقیق زنان موجب می شد منابع اندک به بهترین شکل مصرف شود. این شیوه مدیریت نه تنها به پایداری اقتصاد خانواده کمک می کرد، بلکه روحیه قناعت و مسئولیت پذیری را نیز در میان اعضای خانواده تقویت می کرد. زنان با مدیریت صحیح مصرف و برنامه ریزی آگاهانه، نقش مهمی در عبور خانواده از شرایط دشوار اقتصادی ایفا کردند (رضاپور، ۱۳۹۲، ص ۱۳۶).

۲. تقویت تولیدات خانگی در دوران جنگ رمضان

در دوران جنگ رمضان بسیاری از زنان برای کاهش هزینه های خانوار به فعالیت های تولیدی در خانه روی آوردند. تهیه مواد غذایی خانگی، دوخت و دوز و تولید برخی نیازهای خانواده در خانه، ضمن کاهش هزینه ها، توان اقتصادی

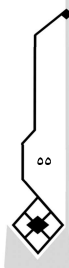
خانواده را افزایش می‌داد و نوعی مشارکت اقتصادی زنان محسوب می‌شد (باستان، ۱۳۹۷، ص ۳۵).

زنان با بهره‌گیری از مهارت‌های سنتی، بخشی از نیازهای خانواده را در خانه تأمین می‌کردند؛ مانند پخت نان و غذاهای خانگی، تهیه مربا و ترشی، که علاوه بر صرفه جویی، کیفیت تغذیه خانواده را نیز بهبود می‌بخشید. تقویت تولیدات خانگی وابستگی خانواده به بازار را کاهش داده و مقاومت آنان را در برابر نوسانات اقتصادی افزایش می‌داد. زنان با مدیریت زمان و استفاده از امکانات محدود، خانه را به فضایی برای تولید و نوعی خودکفایی نسبی تبدیل کردند. این فعالیت‌ها همچنین روحیه همکاری خانوادگی را تقویت کرده و فرزندان را در فرایند تولید مشارکت می‌داد (باستان، ۱۳۹۷، ص ۳۷).

۳. تربیت اقتصادی فرزندان در شرایط جنگ رمضان

در خانواده، یکی از مهم‌ترین مسئولیت‌های زنان تربیت اقتصادی فرزندان است. در دوران جنگ رمضان، مادران تلاش می‌کردند مفاهیمی مانند صرفه جویی، قناعت و مسئولیت‌پذیری را به صورت عملی به فرزندان آموزش دهند. چون کودکان رفتارهای اقتصادی را از طریق مشاهده می‌آموزند، دقت و صرفه جویی مادران، الگوی مؤثری برای آنان بود (رضاپور، ۱۳۹۲، ص ۱۳۶).

مادران با آموزش استفاده به اندازه از مواد غذایی و پرهیز از اسراف، نگرش مسئولانه در مصرف را در فرزندان تقویت می‌کردند. همچنین با مشارکت دادن

کودکان در کارهایی مانند تهیه غذا یا مراقبت از وسایل، حس همکاری و مسئولیت پذیری را در آنان افزایش می‌دادند. این تجربیات باعث می‌شد کودکان ارزش منابع و اهمیت مدیریت صحیح آن‌ها را بهتر درک کنند. تربیت اقتصادی فرزندان در دوران جنگ رمضان نقش مهمی در شکل‌گیری نسلی آگاه و مقاوم داشت. کودکانی که در چنین فضایی رشد می‌کردند، اهمیت صرفه‌جویی، نظم و مدیریت منابع را بهتر درک می‌کردند و این ارزش‌ها در رفتارهای آینده آنان نیز تأثیرگذار بود.

در واقع مادران با آموزش ارزش‌های اقتصادی و اخلاقی توانستند زمینه تربیت نسلی مسئولیت‌پذیر و آگاه را فراهم کنند؛ نسلی که در آینده نیز می‌توانست در مدیریت اقتصادی خانواده و جامعه نقش مؤثری ایفا کند (رضاپور، ۱۳۹۲، ص ۱۳۶).

۴. آسیب‌های نداشتن مدیریت اقتصاد خانواده

در نبود مدیریت اقتصادی، خانواده با پیامدهایی مانند افزایش فشارهای مالی، بروز اختلافات، کاهش امنیت اقتصادی و ناتوانی در مقابله با بحران‌هایی مانند جنگ رمضان روبه‌رو می‌شود. در چنین شرایطی نبود برنامه‌ریزی می‌تواند مشکلات را تشدید کند.

اقتصاد خانواده به عنوان یک نظام اقتصادی، ضرورت‌هایی دارد که رعایت آن‌ها موجب ثبات مالی می‌شود:

- ارزش‌گذاری منابع و امکانات: مدیریت صحیح نیازمند استفاده بهینه از منابع است تا امکانات موجود هدر نرود و خانواده بتواند با ظرفیت واقعی خود پیش برود.
- افزایش درآمد و سرمایه‌های خانواده: رعایت اصول مدیریت مالی موجب صرفه‌جویی و مصرف پایدار می‌شود. خانواده‌های دارای مدیریت اقتصادی، بخشی از درآمد خود را پس‌انداز کرده و در زمان نیاز از آن استفاده می‌کنند. این مدیریت موجب حفظ و حتی افزایش دارایی‌ها می‌شود؛ درحالی‌که نبود برنامه ریزی مالی، درآمد را بدون هدف مصرف کرده و خانواده را در بحران‌ها با کمبود منابع روبه‌رو می‌سازد.
- تقویت نقش مدیریت اقتصاد خانواده: اعمال مدیریت صحیح، تاب‌آوری خانواده در برابر فشارهای اقتصادی را افزایش می‌دهد و آسیب‌پذیری آن را کاهش می‌دهد.
- کاهش فشار روانی ناشی از مشکلات اقتصادی: نبود مدیریت مالی موجب تنش و فشار روانی شده و می‌تواند بیماری‌های جسمی و روحی به‌ویژه برای والدین ایجاد کند.
- افزایش سلامت جسمانی، روانی، فکری و اخلاقی اعضای خانواده: مدیریت اقتصاد خانواده سبب می‌شود سبک زندگی خانواده به‌گونه‌ای تنظیم گردد که سلامت جسمانی، روانی، اخلاقی و اجتماعی اعضای خانواده حفظ شود.

- افزایش امنیت روانی کودکان: از نتایج مهم مدیریت اقتصادی است؛ زیرا کاهش فشارهای مالی و اجتماعی، آرامش و ثبات بیشتری برای آنها ایجاد می‌کند.
- مدیریت اقتصادی توان خانواده را در حل مشکلات مالی افزایش می‌دهد و به اعضا کمک می‌کند در برابر چالش‌های اقتصادی، تصمیمات منطقی‌تری بگیرند. خانواده‌ای که اصول مدیریت مالی را رعایت می‌کند، می‌تواند با برنامه‌ریزی و بهره‌گیری درست از منابع، از بحران‌های اقتصادی عبور کند (افشاری، ۱۴۰۳، ص ۱۵).

نتیجه‌گیری

نتایج این پژوهش نشان می‌دهد که زنان نقش بسیار مهمی در مدیریت اقتصاد مقاومتی خانواده دارند. در دوران جنگ رمضان که جامعه با محدودیت‌های اقتصادی بیشتری روبه‌رو بوده است، این نقش اهمیت بیشتری پیدا کرده است. زنان با مدیریت صحیح مصرف، مشارکت در تولیدات خانگی و تربیت اقتصادی فرزندان توانسته‌اند به کاهش فشارهای اقتصادی و حفظ ثبات خانواده کمک کنند. همچنین بررسی‌ها نشان می‌دهد که تقویت آگاهی اقتصادی زنان و توجه به نقش مدیریتی آنان در خانواده می‌تواند تأثیر قابل توجهی در تحقق اقتصاد مقاومتی در سطح جامعه داشته باشد. بنابراین لازم است برنامه‌های آموزشی و فرهنگی مناسبی برای افزایش مهارت‌های اقتصادی زنان و تقویت نقش آنان در مدیریت اقتصاد خانواده طراحی شود.

منابع و مآخذ

قرآن کریم

۱. آذری موفق، مرضیه (۱۳۹۶). نقش زنان در فرهنگ سازی اقتصاد مقاومتی. نشریه نامه فرهنگ و ارتباطات ۲۰ (۱)، ۳۸.
۲. افشاری، محمدحسین (۱۴۰۳). اصل اساسی مدیریت اقتصاد خانواده (راهنمایی برای خانوارها. تبلیغ و خانواده دوفصلنامه علمی تخصصی، ۳ (۵)، ۳.
۳. اسحاقی، حسین (۱۳۹۳). نقش فرهنگ در مقاوم سازی اقتصاد. قم: مرکز نشرهاجر.
۴. باستان، عبدالعلی (۱۳۹۷). اقتصاد مقاومتی یا مقاومت اقتصادی نقش زنان در تحقیق اقتصاد مقاومتی، تهران: مجله پیوند. شماره ۴۵۷، ۳۵.
۵. رزاقی، ابراهیم (۱۳۷۳). الگوی مصرف و تهاجم فرهنگی. تهران: چاپخش.
۶. رضایپور، فاطمه (۱۳۹۲). نقش زنان خانه دار در اقتصاد مقاومتی خانواده. مجله پژوهش های نوین در گستره تاریخ. فرهنگ و تمدن شیعه. پیش شماره ۲، ۱۳۶.
۷. زهدی، رضا، و حسنی، فاضیه (۱۳۹۲). گزیده سخنان رهبر معظم انقلاب درباره: زن و خانواده. تهران: انتشارات اسرار علم.
۸. شریفی، موسی (۱۳۹۰). آنچه زنان باید بدانند. قم: ناشر خردین.
۹. شفیعی مازندرانی، محمد (۱۳۹۳). رهنمودهای جاودانه. قم: مرکز

نشرهاجر.

۱۰. نقی پورفر، ولی الله (۱۳۸۲). مجموعه مباحثی از مدیریت در اسلام. تهران: مرکز مطالعات و تحقیقات مدیریت اسلامی.